

Cloé Korman

Aproape surorile

Traducere din limba franceză
și note de Mădălin Roșioru

POLIROM
2024

Cuprins

Montargis.....	7
Beaune-la-Rolande	67
Paris, la periferie.....	121

Ne privim peste masa din sufragerie acoperită de albume și de cărți pe care le-a adunat în întâmpinarea întrebărilor mele, și pe deasupra burții mele în rochie de vară, încă de necitit. Andrée îmi vorbește de parcă am fi traversat toată acea perioadă bulversantă ținând frecvent legătura, iar ei înseși nu i s-ar fi întâmplat atâtea în ultimele luni. Nu se poate spune dacă strălucirea zâmbetului ei trădează o blândă ironie sau o copilărie frapantă, dar îi oferă chipului ei o frumusețe inepuizabilă. Și, ca să rezume această perioadă odioasă din care abia ieșim, ea îi pune o etichetă ce descrie la fel de eficient nemerniciile virusului și convulsiile noastre de nerăbdare și de angoasă: „Acum c-am terminat cu tot *carantinajul* ăsta...”

Îmi întinde documentele, dă paginile, deschide și închide albumele fără să respecte o ordine și fără economie de cuvinte. Dovezile trecutului sunt în fața mea, copilăria pierdută se oferă privirii în diverse forme, fotografii, scrisori, caiete de școală. Grație complicilor ei din Paris, la care și-a lăsat, ghiozdan după ghiozdan, cele câteva lucruri ale ei și ale surorilor ei, Andrée a regăsit după război până și compunerile făcute în acei ani, ale căror subiecte probabil că păreau foarte departe de grijile ei de zi cu zi și de o insipiditate poate de dorit. „Rousseau și gustul pentru viața rustică” sau „Faceți un portret

în maniera lui La Bruyère“ poate au fost prilej de strașnic plictis în sălile de masă sau băile comune, unde se ducea să-și facă temele după ce supraveghetoarele terminau cu scosul bigudiurilor, cum menționează într-o pagină de jurnal. Elevă căpoasă, multipremiată încă din clasele mici, ea se plânge și azi de obstacolele ridicate în calea reușitei ei școlare în cei doi ani, de rechizitele lipsă care trebuiau cerșite fără ca vreunea dintre profesoare să-i pese și de zgârcenia notelor primite pe nedrept, adesea fix sub medie, ce demonstau indiferența față de condițiile ei de pregătire, fără casă și părinți care s-o ajute. După război, Andrée s-a dus să-și recupereze lucrurile personale dintr-una din școlile în care fusese plasată temporar, și își amintește că directoarea a primit-o „pe scară“. Ea a notat acest lucru ca pe tot restul, în memoriile ei kilometrice care-i permit să-și facă dreptate cu calm la decenii după săvârșirea faptelor, reîmpărțindu-le proprietarilor, cu voce egală, indiferent de relele comise, toate micile frânturi de meschinărie: directoarea pe scară nu e mai brează decât supraveghetoarele care-i furau lucrurile din dormitoare, iar acestea din urmă n-au de ce s-o invidieze pe fosta colegă de clasă din Montargis care a întâmpinat-o la întoarcere, în 1944, cu un mușcător „Ia te uită, te-ai întors“. Patronul care a felicitat-o într-o zi pentru „zâmbetul ei jidănesc“ este așezat, în

memoriile fără amărăciune, dar care nu omit nimic, în clipele de depănat amintiri cu voce apatică, în același loc cu familia ei catolică de adopție care nici măcar n-a vrut să vină când s-a căsătorit – o ridicare din umeri abia vizibilă, abia deosebită de gâfâitul fragil de dinapoia claviculelor ei de bătrânică. Până la urmă, învățătoarele incapabile să-i găsească un stilou nu fac decât să dea măsura sistemului de învățământ care, la începutul anilor 1950, când ea abia se căsătorise și căuta un post în regiunea pariziană, și „cu toate că aveau tot dosarul meu“, nu s-a gândit să-i dea primul post altundeva decât în Drancy.

Andrée mai are acasă și cartea lui Adélaïde Hautval, pe care a cumpărat-o la apariție, în 1991 – avea șaiszeci și doi de ani. Insistă să mi-o arate. Trecând în camera alăturată, o caută prin bibliotecă: „Stați așa! Unde este?“. Din sufragerie, îi zic că nu-i nevoie, o asigur că am citit-o foarte de curând, dar ea chiar ține să mi-o aducă, să-mi arate un pasaj anume: „Iată! Iată, sosesc“. O pune pe masă. „Făcusem o însemnare“, îmi spune. „Unde-am văzut-o?“ Bătrâna doamnă o parcurge și murmură pasajele pe care le recitește, caută cu însuflețire ceva ce pare să dea cărții o valoare extraordinară. Face o pauză. „Ah, aici e.“ Apoi, cu voce tare, mai răspicată acum: „Există două barăci de femei. Vedeți?“. Se întrerupe, repetă: „O vedeți?“

Acolo“. Și, reluând lectura în locul în care Adélaïde Hautval descrie momentul sosirii la Pithiviers: „O trecere rapidă prin acestea scoate la iveală mari suferințe. Fiecare vrea să-și spună povestea. Sunt femei oarbe, femei însărcinate“. Andrée coboară tonul, iar vocea i se umple de tandrețe, devine cea a tainei, a încredinței: „Este acolo“. Eu tot nu înțeleg. Pierdută în cuvintele tipărite, n-o zăresc pe femeia fără bagaje care se detașează din mulțime, cu părul ei blond, tuns la baza gâtului. „Acolo.“ Ea subliniază cu degetul un loc minuscul de pe pagină, de parcă aș fi putut s-o recunosc după ceva, ori să-mi imaginez geanta de provizii cenușie din velur reiat pe care o luase ca să-și țină lucrurile, sau să văd cum apare bluza pătată de lapte. Andrée citește: „Una dintre ele îmi spune că a lăsat acasă un copil de șase luni“. Ridică ochii din carte și arată spre cuvântul pe care l-a scris pe margine cu creionul: „Mama“. Recitește: „Vedeți? Am însemnat: Mama“.

Mă lasă să recitesc pe îndelete pasajul tipărit, precum și cuvântul scris cu creionul, de sub degetul ei arătător. În acel locșor de pe pagină și-a zărit mama pentru ultima dată, când deja nu se mai gândea la asta. A adăugat o nouă imagine după cea din închisoarea de la Montargis, pe care o crezuse a fi ultima și pe care și-o închipuise în urma conversațiilor cu tovarășele de celulă. 1942-1991: va fi fost nevoie

de aproape cincizeci de ani ca să regăsească silueta mamei ei, ca să-i poată adăuga două sau trei zile la parcurs. „Da. Așa stau lucrurile.“

Apariția ipotetică a unui rând într-o carte, și în acel rând a siluetei pronominale, „una dintre ele“, printre alte femei fără nume, îi este de-ajuns lui Andrée ca să-mi evoce toată viața Héliiei. La masa pe care sunt deschise albumele, îngrămădite scrisorile, unde a pus și cartea lui Adélaïde Hautval, începe să-mi vorbească despre studiile mamei ei la Varșovia, unde era o elevă excelentă. Asta i-a permis să fie inclusă în cota de copii evrei autorizați să facă studii secundare, până la bac. Îmi vorbește despre diploma de croitoreasă pe care Hélia o obținuse deși era „o intelectuală, o universitară“, ca să poată veni în Franța ca muncitoare calificată, însoțindu-l pe Max. Pomeneste și de o cerere în căsătorie primită acolo, în Polonia, din partea unui avocat neevreu care era fermecător, care-i plăcea, dar căruia-i răspunsese: „Știți bine că nu se poate“.

În cele din urmă îmi descrie serile în care Hélia ieșea în grădina ei din Montargis și conversa cu părintele Foucher, al cărui prezbiteriu se învecina cu casa ei. Părintelui îi plăceau mult acele discuții – mi-l imaginez stând lângă ea, în sutană, pe o bancă de lângă nalbe. Ca să v-o imaginați pe Hélia, pe care am văzut-o în numeroase fotografii, grație lui Andrée,

cel mai bine este să vă gândiți la anumite portrete de Picasso din anii 1930, din perioada anterioară descompunerii chipurilor, când picta acele profiluri grecești cu nasuri foarte drepte, aproape aliniate cu fruntea, și cu bărbii scurte. Totul sculptat în blondul prenumelui ei. Se îmbracă bine: profită de propriul talent de croitoreasă, iar hainele ei au linii frumoase, materiale elegante, poartă mici cape asortate cu paltoanele, pălării impecabile. Vara, în bluză, după ce a luat cina și și-a culcat fetele, este ca o eroină de Rousseau care ar scrie în jurnal: „Seară în grădină. Conversație cu domnul părinte“, iar conversația și-ar propune să descrie sentimente la fel de subtile ca nuanța serii care se lasă, într-o franceză prudentă, cu un accent polonez ca la curtea Mariei Leczińska, tovarășa lui Voltaire. Ambele personaje din această scenă sunt asinate: Hélie în 1942, la câteva săptămâni după serile în grădină, iar părintele Foucher în august 1944, la Eliberare, când nemții i-au tras un glonț în spate pe post de represalii.

Un alt masiv de pe masă este albumul negru în care Andrée a clasat toate cărțile poștale interzonale pe care i le trimitea săptămânal tatălui ei, de la plecarea lui în zona sud. Această jumătate a corespondenței permite reconstituirea în mare măsură a traiectoriei urmate de Andrée și surorile ei mai mici,